

BOŞ ZAMAN TUTUM ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Beyza Merve AKGÜL*, Bülent GÜRBÜZ**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı "Boş Zaman Tutum Ölçeği (BZTÖ)"nin geçerlik ve güvenilirliğinin Türk üniversite öğrencileri için test etmektir. BZTÖ, 117 erkek (X yaş = 23.04 ± 2.17) ve 101 kadın (X yaş = 21.82 ± 1.85) üniversite öğrencisine uygulanmıştır. BZTÖ (a) bilişsel (12 madde) (b) duyuşsal (12 madde) (c) davranışsal (12 madde) olmak üzere 3 alt boyuttan ve toplam 36 maddeden oluşmaktadır (Ragheb&Beard, 1982). Katılımcıların boş zaman aktivitelerine yönelik tutumları 5'li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. BZTÖ'nün faktör yapısının Türk egzersiz katılımcılara uygunluğunu ve yapı geçerliğini test etmek için katılımcıların boş zaman aktivitelerine yönelik tutum puanlarına varimax dönüşürmesine göre yapılan Temel Bileşenler Faktör Analizi, 3 faktörlü yapıyı desteklemekte ve 218 üniversite öğrencisi için ölçeğin % 54'ünü açıklamaktadır. Ölçeğin KMO değeri .935 bulunmuştur. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı üç alt boyut ve toplam ölçek için hesaplanmıştır. Buna göre; Duyuşsal= .92, Bilişsel= .81 ve Davranışsal= .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı yüksek derecede güvenilir düzeyindedir ($\alpha = .97$). Sonuç olarak, Boş Zaman Tutum Ölçeği Türk üniversite öğrencilerinin boş zamana yönelik tutumlarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Boş Zaman, Tutum, Güvenirlik, Geçerlik.

Geliş tarihi: 05.10.2011; Yayına kabul tarihi: 15.10.2011

* Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu, ANKARA.

** Ahi Evran Üniversitesi, Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu, KIRŞEHİR.

LEISURE ATTITUDE SCALE: THE STUDY OF RELIABILITY AND VALIDITY

ABSTRACT

The purpose of this study was to test the reliability and validity of the "Leisure Attitude Scale" (LAS) for Turkish university students. The LAS administered 117 male (Mage= 23.04±2.17) and 101 female (Mage= 21.82±1.85) university students. Leisure Attitude Scale is a 36-item self-report measure of attitudes towards leisure (Ragheb & Beard, 1982) and consists of the following three subscales: (a) cognitive (12 item), (b) affective (12 item) and (c) behavioral (12 item). Participants were asked to rate each item on a 5-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree). Principle component Factor Analysis with Varimax Rotation for testing factor structure of Turkish version of Leisure Attitude Scale supported 3 factor structure for 218 university students and 36 items explains %54 of variance. KMO value of the scale was found as .935. Cronbach Alpha internal consistency value was also calculated for the three subscales and total scale. The results revealed the following alpha reliability coefficients: Affective= .92, Cognitive= .81 and Behavioral= .91. The reliability of the total scale was found to be high (α = .97). It can be concluded that the Leisure Attitude Scale is a reliable and valid instrument to measure the attitudes of Turkish university students towards leisure.

Key Words: Leisure, Attitude, Reliability, Validity.

GİRİŞ ve AMAÇ

Günümüzde bireylerin tutumları bütün dünyada belli değişimler ve gelişmeler göstermektedir. Bir başka deyişle, kentleşme hızının artması, teknolojinin gün geçtikçe ilerlemesi ve kitle iletişim araçlarının etkisi gibi faktörler bireylerin tutumlarında farklılıklara yol açmaktadır. Tutum, genel olarak, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 2010). İşte bu eğilimler bireyin içinde bulunduğu toplumun kendi sosyo-kültürel çevresinin bir ürünüdür. Tutumun konusu herhangi bir şey (soyut-somut) olabileceği gibi boş zaman da olabilir (İnceoğlu, 2000).

Bireyin boş zamanlarında kişisel gelişimine katkı sağlayacak veya bu zamanın verimli bir şekilde geçmesini sağlayacak rekreasyonel aktivitelerle katılımının artması ise bu aktivitelerle yönelik sonradan öğrenilecek tutumlar ile yakından ilişkilidir. Böylece, boş zaman tutumu ise, boş zamana ve boş zaman aktivitelerine yönelik düşünceleri, duyguları ve davranışları tecrübe, duygu, anı ve bilgilerden derlenerek oluşan olumlu ve olumsuz oluşan tepkilerdir (Teaff J et al, 1975). Gözle görülemeyen bir kavram olan tutum, gözle görülebilen bazı davranışlara yol açtığından, bu davranışların gözlenmesi sonucu, bireylerin boş zaman tutumlarının nasıl olduğu anlaşılabilir. Bu ise ancak, bireylerin boş zamana yönelik tutumlarını belirleyecek uygun ölçme araçlarının geliştirilmesi ile mümkündür.

Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, "Boş Zaman Tutum Ölçeği" nin geçerliğinin ve güvenilirliğinin test edilmesidir.

YÖNTEM

Çalışmada veri toplama aracı olarak “Boş Zaman Tutum Ölçeği” (BZTÖ) kullanılmıştır (Ragheb ve Beard, 1982). BZTÖ’nün Türkçeye çevrilmesi aşamasında Translation- Back-Translation (çeviri-tekrar çeviri) tekniği uygulanmıştır. Ölçek öncelikle İngiliz Dili Eğitimi ile Beden Eğitimi ve Spor alanından iki araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ölçeğin Türkçe versiyonu daha sonra İngiliz Dili Eğitimi alanında başka bir uzman tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Ölçeğin orijinal versiyonu ile tekrar İngilizceye çevrilen şekli araştırmacı tarafından karşılaştırılarak en iyi temsil gücüne sahip maddeler alınmıştır. Böylece ölçeğe son şekli verilmiştir.

Çeviri aşamasından sonra ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması için çalışmaya, 117 erkek (X yaş = 23.04 ± 2.17) ve 101 kadın (X yaş = 21.82 ± 1.85) olmak üzere toplam 218 üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır. BZTÖ (a) bilişsel (b) duyuşsal ve (c) davranışsal gibi 3 alt boyut ve toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların boş zaman aktivitelerine yönelik tutumları 5’li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir (Kesinlikle katılmıyorum- Katılmıyorum- Kararsızım- Katılıyorum- Kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin güvenirlik düzeyini test etmek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanırken; BZTÖ’nün faktör yapısının Türk egzersiz katılımcılara uygunluğunu ve yapı geçerliğini test etmek için katılımcıların boş zaman aktivitelerine yönelik tutum puanlarına varimax dönüştürmesine göre en yaygın kullanıma sahip olan Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis- PCA) uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2006; Kalaycı, 2008).

BULGULAR

Faktör analizinin birinci aşamasını, veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığının belirlenmesi oluşturmaktadır. Bunun için Barlett Testi ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) Testi kullanılmaktadır. Barlett testi, korelasyonlar matrisinde değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranlı korelasyonlar olduğu olasılığını test etmektedir. KMO testi ise, gözlenen korelasyon kat sayıları büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indekstir. KMO oranının 0.5’in üzerinde olması gerekir. Oran ne kadar yüksek olursa veri seti faktör analizi yapmak için o kadar iyidir denilebilir (Kalaycı, 2008). Bu çalışmada, faktör analizi için alınan örneklemin yeterliliğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre KMO değeri 0,935 (çok iyi) bulunarak, KMO değerinin 1’e oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir. Barlett testi sonucu ise 4606.466 ($p < 0.01$) olarak hesaplanmıştır. Yani, bu iki test sonucundan elde edilen bulgu faktör analizi yapabilmek için üzerinde çalışılan örneklem büyüklüğünün yeterli ve verilerin ise faktör analizi yapabilmek için uygun olduğunu göstermektedir (Sünbül, 2004).

Ölçeğin faktör yapısının Türk egzersiz katılımcılarına uygunluğunu ve yapı geçerliğini test etmek için katılımcıların boş zaman aktivitelerine yönelik tutum puanlarına varimax dönüştürmesine göre Temel Bileşenler (Principal Component) analizi yapılmıştır.

Ölçeğin standardizasyonu çalışmasında maddeler için kesme noktası olarak 0.40 katsayısı alınmıştır. Analiz sonuçları “Boş Zaman Tutum Ölçeği” için orijinal ölçekte olduğu gibi 3 faktörlü yapıyı desteklemekte (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal) ve 218 üniversite öğrencisi için ölçeğin % 54’ünü açıklamaktadır. Faktör analizi sonuçlarına göre, Türkçe formda yer alan 36 madde orijinal ölçekteki ile aynı faktör yapıları ortaya koymaktadır. BZTÖ’nin Türkçe formunda yer alan 36 maddenin faktör yükleri .421 ile .814 arasında değiştiği belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Boş Zaman Tutum Ölçeği’nde Yer Alan Maddelerin Temel Bileşenler Faktör Yükleri

Faktörler / Maddeler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
Duyuşsal			
13. Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olduğumda zaman çok çabuk geçiyor	.702		
19. Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmaktan hoşlanıyorum	.692		
17. Boş zaman aktivitelerim bana zevkli deneyimler sağlar	.657		
14. Boş zaman aktivitelerim bana keyif veriyor	.653		
15. Boş zaman aktivitelerime değer veririm	.639		
18. Boş zamanın benim için iyi olduğunu hissediyorum	.593		
23. Boş zaman aktivitelerimden hoşlanıyorum	.563		
20. Boş zaman aktivitelerim canlandırıcıdır	.518		
21. Boş zaman aktiviteleri ile sık sık meşgul olmanın uygun olduğunu düşünüyorum	.503		
16. Boş zamanım boyunca kendim olabiliyorum	.493		
24. Boş zaman aktiviteleri dikkatimin tamamını alıyor	.460		
22. Boş zaman aktiviteleri için harcadığım zamanın boşa geçmediğini hissediyorum	.421		
Bilişsel			
2. Boş zaman aktiviteleri bireyler ve toplum için faydalıdır		.746	
1. Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak zamanı akıllıca kullanmaktır		.695	
4. Boş zaman aktiviteleri sağlığa katkı sağlar		.692	
3. İnsanlar çoğunlukla arkadaşlık ilişkilerini boş zamanlarında geliştirirler		.683	
5. Boş zaman aktiviteleri mutluluğu artırır		.666	
12. Boş zaman aktiviteleri önemlidir		.644	
7. Boş zaman aktiviteleri enerjiyi yenilemeye yardımcı olur		.633	
8. Boş zaman aktiviteleri kişisel gelişim için bir araç olabilir		.568	
9. Boş zaman aktiviteleri bireylerin rahatlamasına yardımcı olur		.554	
10. İnsanlar boş zaman aktivitelerine ihtiyaç duyar		.505	
6. Boş zaman çalışma verimini artırır		.460	
11. Boş zaman aktiviteleri sosyal ilişkiler için iyi bir fırsattır		.435	

Davranışsal			
34. Meşgulken bile boş zaman aktivitelerine katılırim			.814
36. Diğer aktiviteler arasında boş zamanıma yüksek öncelik tanırım			.754
35. Boş zaman aktivitelerine yönelik eğitim ve ön hazırlık için zaman harcayabilirim			.748
28. Zamanım ve param yetse daha yeni boş zaman aktivitelerine katılırim			.708
32. Boş zaman aktivitelerini daha iyi yapabilmek için bir seminer ya da kursa katılabilirim			.681
27. Gelir durumum müsaade ettiği ölçüde boş zaman aktivitelerimde kullanmak üzere araç-gereç satın alırım			.633
30. Seçme şansım olsa boş zaman ihtiyaçlarını karşılayan bir şehir ya da çevrede yaşarım			.613
31. Plansız bile olsa bazı boş zaman aktivitelerine katılırim			.602
29. Boş zaman aktivitelerimde daha yeterli olabilmek için önemli derecede zaman ve efor harcarım			.569
33. Boş zaman aktiviteleri ile meşgul olmak için boş zamanımın artması gerektiğini düşünüyorum			.554
26. İmkanım olsa boş zaman aktiviteleri için harcadığım zaman miktarını artırırım			.460
25. Boş zaman aktivitelerine sık sık katılırim			.449
Açıkladığı Varyans	23.28	16.79	13.84
Toplam Varyans	23.28	40.07	53.91

Not: Faktör yükü 0.40 ve üstü olarak alınmıştır.

Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan bir metot olan Cronbach Alpha analiz yöntemi kullanılmıştır. Cronbach Alpha katsayısının hesaplanması ölçekte bulunan maddelerin iç tutarlılığını kestirmek ve dolayısıyla ölçeğin homojen bir yapıya sahip olup olmadığını belirlemek açısından oldukça önemlidir (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel ve Kılıç, 2010). Tablo 2'de BZTÖ'nin 3 alt boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları sunulmuştur.

Tablo 2. Boş Zaman Tutum Ölçeği'nin İç Tutarlılık Katsayıları

Alt Boyutlar	Alfa
Duyuşsal	.92
Bilişsel	.81
Davranışsal	.91
Toplam	.97

Yapılan analizler sonucunda, ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının .81 (Bilişsel) ile .92 (Duyuşsal) arasında değiştiği anlaşılmıştır. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı ise 0.97 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler, yüksek derecede güvenilir düzeyindedir. Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısının ise yüksek olması (.97) ölçekte bulunan maddelerin birbiriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini değerlendirmeyi hedefleyen maddelerden oluştuğunu göstermektedir. Bu çalışmadan elde edilen içsel tutarlılık katsayıları orijinal formda yer alan değerler ile karşılaştırıldığında ulaşılan değerlerin birbirlerine çok yakın olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Alfa değerleri Bilişsel için .91, duyuşsal için.93 , davranışsal için .89 toplam da .94) (Ragheb&Beard, 1982).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada 218 üniversite öğrencisinden oluşan grup üzerinde Ragheb ve Beard (1982) tarafından geliştirilen “Boş Zaman Tutum Ölçeği”nin geçerliğinin ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde, ölçeğin Türkçe formunun yapısal geçerliğini belirlemek için yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucunda 3 faktörün %54 ile açıkladığı 36 maddelik ölçeğe ulaşılmıştır. Ortaya çıkan bu faktörler, hem orijinal yapıyla benzerlik taşıması için hem de faktörler altında toplanan maddelerin anlamsal içeriği için (a) duyuşsal (12 madde), (b) bilişsel (12 madde) ve (c) davranışsal (12 madde) alt boyutlar olarak isimlendirilmiştir. Ulaşılan bu sonuç Ragheb ve Beard (1982) tarafından bu ölçeğin geliştirilmesi aşamasında elde edilen sonuçlar ile örtüşmektedir. Elde edilen veriler, BZTÖ'nin Türk üniversite öğrencilerinin boş zamana yönelik tutumlarını değerlendirmek için geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Ölçeğin güvenilirlik düzeyini test etmek için Cronbach Alpha analiz yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için yapılan analiz sonuçları katsayı değerlerinin .81 ile .92 arasında değiştiği göstermektedir. Elde edilen bu değerler yüksek kabul edilebilirlik düzeyindedir (Alpar, 2001). Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısının ise yüksek olması (.97) ölçekte bulunan maddelerin birbiriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini değerlendirmeyi hedefleyen maddelerden oluştuğunu göstermektedir (Tezbaşaran, 1997). Bu sonuçlara göre ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmadan elde edilen içsel tutarlılık katsayıları orijinal formda yer alan değerler ile karşılaştırıldığında ulaşılan değerlerin birbirlerine çok yakın olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, BZTÖ'nin iç tutarlılığı ve yapı geçerliği ile ilgili olarak elde edilen veriler, BZTÖ'nin Türk üniversite öğrencilerinin boş zamana yönelik tutumlarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

1. Ragheb, M. G. & Beard, J. G. (1982). Measuring Leisure Attitude. *Journal of Leisure Research*, 14(2): 155-167.
2. Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. Evrim Yayınevi, 12. Baskı, İstanbul.
3. İnceoğlu, M. (2000). *Tutum-Algı-İletişim*. İmaj Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.
4. Teaff, J. et al (1975). An Elderly Leisure Attitude Schedule. 28th Annual Meeting of the Gerontological Society. Oct-26-30. Louisville, Kentucky.
5. Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Pegem Yayıncılık, Ankara.
6. Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara.
7. Sünbül, A. M. (2004). Düşünme Stilleri Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirliği. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 29(132): 25-42.
8. Alpar, R. (2001). *Spor Bilimlerinde Uygulamalı İstatistik*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
9. Tezbaşaran, A. A. (1997). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.